

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

หนังสือ

กรมศิลปากร. ความรู้เรื่องรัฐธรรมนูญไทย. พระนคร: โรงพิมพ์เฟื่องอักษร,
2508.

_____ . วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทย. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2524.
เกียรติ (สละ ลิขิตกุล). เรื่องของนายควง อภัยวงศ์. พระนคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดเสรี-
การพิมพ์, 2513.

ควง อภัยวงศ์. การต่อสู้ของข้าพเจ้า. พระนคร: ประมวลสามส์, 2501.

_____ . เรื่องราวของพันตรีควง อภัยวงศ์. พระนคร: โรงพิมพ์ไทยสัมพันธ์, 2511.

จรูญ กวานนท์. ชีวิตการต่อสู้ของจอมพล ป พิบูลสงคราม. พระนคร: โรงพิมพ์อักษร-
เจริญทัศน์, 2496.

_____ . ต้นร่างของประชาธิปไตย 42 ปี. พระนคร: แพรวพิทยา, 2517.

_____ . 10 นายกรัฐมนตรี. พระนคร: แพรวพิทยา, 2502.

จำลอง อินทวงศ์. ละครการเมือง. พระนคร: บริษัทอุปกรณการพิมพ์, 2492.

ชด หัสบัวเรือ. และ ปรีชา สามัคคีธรรม. 35 ปีแห่งยุคประชาธิปไตย. พระนคร:
มิตรเจริญการพิมพ์, 2511.

ชนสวัสดิ์ ชมพูนุช ม.ร.ว. ชีวประวัติการต่อสู้ของจอมพล ป พิบูลสงคราม. พระนคร:
รัตนการพิมพ์, 2507.

ชัยอนันต์ สมุทหวิชัย และ ชัยติงชา วรรณสุต. เอกสารทางการเมืองการปกครองไทย
พ.ศ. 2417-2477. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2518.

_____ . และ เศรษฐพร คูศิริพิทักษ์. กลไกรัฐสภา. พระนคร: โรงพิมพ์พิเศษ,
2518.

ชาลี เอี่ยมกระสินธุ์. เบื้องหลังพระปกเกล้าเสด็จราชย์สมบัติ. พระนคร: ประมวลสามส์,
2516.

ศิริเอก ชัยนาม. ไทยกับสงครามโลกครั้งที่สอง. พระนคร: แพร่พิทยา, 2519.

เดือน บุนนาค. ท่านปรีดีรัฐบุรุษอาวุโสผู้วางแผนเศรษฐกิจคนแรกของไทย. พระนคร:

เสรีวิทย์บรรณาการ, 2500.

ควน บุญช่วย และ สักดิ์ บรรจงกิจ. บันทึกประวัติศาสตร์ 43 ปีเมื่อมาชฌนเป็นใหญ่

ในสยาม. พระนคร: โรงพิมพ์ประชาชน, 2518.

ทวี บุญยเกตุ. ข้อเท็จจริงเพิ่มเติมเกี่ยวกับเหตุการณ์ในประเทศไทยในระหว่างสงครามโลก

ครั้งที่สอง. พระนคร: มิตรนาการพิมพ์, 2516.

เทียน ประทีปประเสน. จอมพล ป ชวนศึกษาไร้แผ่นดิน. พระนคร: พัฒนาการพิมพ์, 2507.

นรนิติ เศรษฐบุตร และ โกสสินทร์ วงศ์สุระวัฒน์. เมืองไทยในระบอบรัฐสภา. พระนคร:

แพร่พิทยา, 2517.

_____ และ ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. บันทึกพระยาทรงสุรเดช. พระนคร:

โรงพิมพ์อักษรสัมพันธ์, 2514.

เนตร เขมะโยธิน พล.อ. งานใต้ดินของพันเอกโอเชี. พระนคร: ธนการพิมพ์, 2500.

บุญช่วย ศรีสวัสดิ์. พันตรีควม อภัยวงศ์ อดีตนายกรัฐมนตรีสี่สมัย. พระนคร: โรงพิมพ์-

รับพิมพ์, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

บุญสนอง บุญโยธาน. มนุษย์กับสังคม. พระนคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์,

2518.

ประจวบ ทองอุไร. (ปลาทอง) พรรคการเมือง. พระนคร: คลังวิทยา, 2518.

ประจวบ ภมรมนตรี พล.ท. ชีวิต 5 แผ่นดินของข้าพเจ้า. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ,

2518.

ปรีชา พรรคัมภร. ชีวิตและผลงานการต่อสู้ของ ดร. ปรีดี พนมยงค์. พระนคร:

โรงพิมพ์แม่บ้านการเรือน, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

ปรีดี พนมยงค์. รวมบทความทางการเมืองของนายปรีดี พนมยงค์ เกี่ยวกับระบอบประชาธิปไตย

และการร่างรัฐธรรมนูญ. พระนคร: ประจักษ์การพิมพ์, 2518.

พงศ์เพ็ญ ศกุนตาทักษ์. รวมบทความทางการเมือง. พระนคร: พรหมประสิทธิ์การพิมพ์, 2519.

_____. ประชาธิปไตยกับกระบวนการเมืองในประเทศไทย. พระนคร:

โรงพิมพ์สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2512.

โทธิ แซ่มล่ำเจียก. สำนักการเมืองเรื่องนามของไทย. พระนคร: โรงพิมพ์ธรรม-
บรรณาคาร, 2515.

รอง ศยามานนท์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบรัฐธรรมนูญ. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช,
2520.

เลื่อน ศรีภักขวานิช. ต้นรากของข้าพเจ้า. พระนคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2491.

สงบ สุริยนต์. ประวัติ 11 นายกรัฐมนตรี. พระนคร: โรงพิมพ์ประเสริฐ, 2502.

สมบูรณ์ คนฉลาด. (วิเทศกรณีย์) ยุคพิมพ์. พระนคร: สำนักพิมพ์ประชาคม, 2503.

_____. ความเป็นมาแห่งระบอบประชาธิปไตยของไทย. พระนคร: โรงพิมพ์เจริญธรรม,
2511.

สมาคมหนังสือพิมพ์แห่งประเทศไทย. เบื้องแรกประชาธิปไตย. พระนคร: มิตรนา-
การพิมพ์, 2516.

สมุทร สุรักชยะ. 26 การปฏิวัติและรัฐประหารสมัย 2089-2507. พระนคร:
โรงพิมพ์สื่อการพิมพ์, 2507.

สว่าง ลานเหลือ. 37 ปีแห่งการปฏิวัติ. พระนคร: โรงพิมพ์สุรเสภา, 2514.

สิริ เปรมจิตต์. ประวัติศาสตร์ไทยในระบอบประชาธิปไตย 30 ปี. พระนคร:
โรงพิมพ์เกษมบรรณกิจ, 2504.

_____. ประวัติรัฐธรรมนูญไทย. พระนคร: ประจักษ์การพิมพ์ ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

สุชิน ตันติกุล. รัฐประหาร พ.ศ. 2490. พระนคร: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย,
2515.

เสลา เรชะรุจิ. (ไทยน้อย) ประวัติศาสตร์ 34 ปีแห่งระบอบประชาธิปไตย. พระนคร:
แพรวพิทยา. 2509.

_____. ประชาธิปไตยในรอบ 42 ปี. พระนคร: แพรวพิทยา, 2518.

ไสว สุทธิพิทักษ์. ดร. ปรีดี พนมยงค์กับการปฏิวัติ. พระนคร: สิริธรรมนคร, ไม่ปรากฏปีพิมพ์.

อนันต์ พิบูลสงคราม. จอมพล ป.พิบูลสงคราม. พระนคร: โรงพิมพ์มนตรี, 2518.

อุดม เขยแก้ววงศ์. การเมืองในประวัติศาสตร์ไทย. พระนคร: สำนักพิมพ์บรรณกิจ, 2517.

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ศรีกรุง ฉบับประจำวันที่ 21 พฤษภาคม 2483

___ 7 ธันวาคม 2484

___ 10 ธันวาคม 2484

___ 24 กรกฎาคม 2486

___ 26 กรกฎาคม 2486

หนังสือพิมพ์ไทยใหม่ ฉบับประจำวันที่ 6 มกราคม 2488

___ 7 มกราคม 2488

___ 13 ธันวาคม 2488

___ 23 ธันวาคม 2488

___ 2 มีนาคม 2489

___ 20 มีนาคม 2489

___ 22 มีนาคม 2489

___ 21 พฤษภาคม 2489

___ 18 กรกฎาคม 2489

___ 19 กรกฎาคม 2489

___ 31 กรกฎาคม 2489

หนังสือพิมพ์ไทยราษฎร์ ฉบับประจำวันที่ 8 เมษายน 2489

___ 6 มีนาคม 2489

___ 26 มีนาคม 2489

___ 25 กันยายน 2489

หนังสือพิมพ์สยามนิกร ฉบับประจำวันที่ 12 มกราคม 2489

___ 9 กุมภาพันธ์ 2489

___ 9 มีนาคม 2489

___ 25 มิถุนายน 2489

___ 22 กรกฎาคม 2489

___ 4 ตุลาคม 2489

___ 12 ธันวาคม 2489

ประกาศของทางราชการ

"ประกาศพระบรมราชโองการให้ปฏิบัติตามความเป็นกลาง พุทธศักราช 2482",

ราชกิจจานุเบกษา 56 (5 กันยายน 2482): 847.

"พระราชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช 2487",

ราชกิจจานุเบกษา 61 (30 พฤษภาคม 2487): 512.

"ประกาศแต่งตั้งที่ปรึกษาราชการแผ่นดิน," ราชกิจจานุเบกษา 61 (24 สิงหาคม

2487): 752.

"ประกาศยุบเลิกตำแหน่งผู้บัญชาการทหารสูงสุด และรองผู้บัญชาการทหารสูงสุด และแต่งตั้ง

แม่ทัพใหญ่และรองแม่ทัพใหญ่," ราชกิจจานุเบกษา 61 (24 สิงหาคม 2487):

754.

"พระราชบัญญัติไม่อนุมัติพระราชมารชกำหนดระเบียบบริหารราชการนครบาลเพชรบูรณ์ พุทธศักราช

2487," ราชกิจจานุเบกษา 61 (10 ธันวาคม 2487): 782.

"พระราชบัญญัติไม่อนุมัติพระราชมารชกำหนดการจัดสร้างพุทธบุรีมณฑล พุทธศักราช 2487,"

ราชกิจจานุเบกษา 56 (10 กันยายน 2487): 786.

"ประกาศสันติภาพ," ราชกิจจานุเบกษา (16 สิงหาคม 2488): 503.

รายงานการประชุม1. รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 23/2487,"

15 มิถุนายน 2487.

____. 22/2487   22 สิงหาคม 2487

____. 80/2488   21 มีนาคม 2488

____. ครั้งที่เศษ/2488   8 ตุลาคม 2488

____. 5/2489   21 มิถุนายน 2489

____. 14/2489   20 สิงหาคม 2489

____. 15/2489   27 สิงหาคม 2489

____. 18/2489   4 กันยายน 2489

สำนักงานเลขาธิการคณะรัฐมนตรี. "รายงานการประชุมคณะรัฐมนตรี, ครั้งที่ 20/2489,"

15 กันยายน 2489

___.	51/2489	29	พฤษภาคม	2489
___.	54/2489	6	ธันวาคม	2489
___.	86/2489	5	กุมภาพันธ์	2490
___.	89/2490	29	กุมภาพันธ์	2490
___.	112/2490	17	พฤษภาคม	2490
___.	113/2490	27	พฤษภาคม	2490

2. รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร

สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา. "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎร สมัยสามัญ, ครั้งที่ 7/2487,"

1 สิงหาคม 2487

___.	25/2487	27	กันยายน	2487
___.	7/2489	6	กุมภาพันธ์	2489
___.	13/2489	14	มีนาคม	2489
___.	15/2489	18	มีนาคม	2489
___.	20/2489	8	เมษายน	2489
___.	32/2489	2	พฤษภาคม	2489

วิทยานิพนธ์

ชาน ทองมี. "ความล้มเหลวของรัฐบาลพลเรือนหลังสงครามโลกครั้งที่สอง," วิทยานิพนธ์-
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร แผนกวิชา การปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2520.

วิภาลัย ชีระชัย. "การศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ของรัฐธรรมนูญไทยฉบับต่างๆ," วิทยานิพนธ์-
ปริญญาโท มหาวิทยาลัยศิลปากร แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2522.

วัฒนา โมทิโมกซ์. "ความขัดแย้งภายในคณะราษฎร", วิทยานิพนธ์ปริญญาโท
แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

สมชาติ รอบกิจ. "การร่างรัฐธรรมนูญฉบับพุทธศักราช 2517," วิทยานิพนธ์ปริญญา-
มหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
2523.

สิริรัตน์ เรือง วงษ์วาร. "บทบาททางการเมืองของนายควง อภัยวงศ์ ตั้งแต่เปลี่ยนแปลง-
การปกครอง พ.ศ. 2475 ถึง พ.ศ. 2491," วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต
แผนกวิชาประวัติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2521.

อดุลย์ กอธินา. "การลาออกของรัฐบาลจอมพล ป พิบูลสงคราม เมื่อ 24 กรกฎาคม
2487," วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต แผนกวิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2520.

ภาษาต่างประเทศ

หนังสือ

Hall, D.G.E. A History of South - East Asia.

London : Macmillan & Po. ltd, 1960.

Harold, Laski. A Grammar of Politics.

London : George Allen & Unwin, 1938.

Vella, Walter F. The Impact of the West on Governmant In Thailand.

Los Angeles : University of California Press, 1955.

Wilson, David A. Politics in Thailand. New York : Cornell

University press, 1962.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ก

ร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2489¹

ร่าง

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พระปรมาภิไธย

ตราไว้ ณ วันที่.....

เป็นปีที่... ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้มัสดี พระพุทธศาสนาเป็นอติศภาค 2489 พรรษา ปัจจุบันสมัยจันทร์คณิฉม
สุนิสมักสร วิสาขมาส สุกลบัณฑ นวมิตติ สุริยคคิกาล พฤษภาคมาส นวมสุรทิน ชีววาร
โดยกาลบริจเฉด

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมท่ามกลาง
อุคมสันนิบาต พระบรมวงศานุวงศ์และทูตานุทูตผู้แทนนานาประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
เสนามาตราช ขบริหาร เฝ้าเบื้องบงกชพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า พระบาทสมเด็จพระ
ปรเมนทรมหาอานันทมหิดล มหิตลเชษฐกษัตริย์สยาม พระปกเกล้าเจ้าแผ่นดินไทย ได้
พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ข้าราชการและประชาชนของพระองค์ ได้มีส่วนมีเสียง
ตามความเห็นที่เห็นชอบในการจรรโลงประเทศให้วัฒนาถาวรในภายภาคหน้า จึงได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ 27
มิถุนายน พุทธศักราช 2475 เป็นการชั่วคราว พอให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและคณะกรรมการ
ราษฎรได้จัดรูปทวนคำเป็นประศาสน์นโยบายให้เหมาะสมแก่ที่ได้มีการเปลี่ยนแปลง ครั้นแล้ว

¹ฉบับต้นร่างซึ่งเสนอเข้าสู่การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่หนึ่ง. ตัดมาจาก
สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ, ครั้งที่ 7 และ
8/2489," 21-25 กุมภาพันธ์ 2489.

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรปรึกษากันร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยเพื่อถือเป็นหลักถาวรแห่งศาสนวิธีต่อไป ซึ่งสภาผู้แทนราษฎรได้แจ้งตั้งอนุกรรมการคณะหนึ่งประกอบด้วยรัฐธรรมนูญขึ้น

เมื่ออนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวรสนองพระเดชพระคุณสำเร็จลงด้วยดีนำเสนอสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกษาถกเถียงแล้ว จึงทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษา เมื่อและทรงพระราชนิพนธ์ถ้อยความที่ทรงพระกรุณาแล้ว จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม สั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกาศใช้แต่วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 เป็นต้นมา

ต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งเป็นผู้นำสำเร็จราชการแทนพระองค์ ในขณะนั้น ได้ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า ถึงเวลาที่ควรจะได้เกิดเฉพาะกาล และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายควง อภัยวงศ์ จึงได้ปรึกษารัฐมนตรีหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง และคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญตามนัยข้างต้นนี้ เมื่อได้รับคำตอบเป็นที่ตกลง รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ จึงได้เสนอข้อคิดต่อสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2488 ขอให้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญเพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยสมควรได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของประเทศ และเพื่อให้การปกครองระบอบประชาธิปไตยเป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยที่คิดเห็นว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหากษัตริย์ได้พระราชทานแก่ปวงชนชาวไทยมาแล้วเป็นเวลากว่า 13 ปี เหตุการณ์บ้านเมืองเปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก การปกครองระบอบประชาธิปไตยได้ถึงความเจริญให้แก่ประเทศชาตินับเป็นอันมากประการ ประชาชนชาวไทยต่างได้ทราบซึ่งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้เป็นอันดี

สภาผู้แทนราษฎรได้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่งเพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบรัฐธรรมนูญตามคำเสนอข้างต้นนี้ กรรมาธิการคณะนี้ได้ทำการทดลองสมัยของรัฐบาลคณะนายควง อภัยวงศ์ นายทวี บุญยเกษตร และหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช

ต่อมารัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อรวบรวมความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อยแล้ว รัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช ได้พิจารณาแก้ไขอีกครั้งหนึ่ง แล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ได้หารือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสองและคณะผู้ก่อการขอพระราชทานรัฐธรรมนูญอีกครั้งหนึ่ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสองได้ตั้งกรรมการขึ้นตรวจอีกคณะหนึ่ง เมื่อได้ตรวจพิจารณาแก้ไขความที่เห็นเป็นการสมควร จึงได้เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรลงมติรับหลักการแล้ว จึงได้ตั้งกรรมาธิการวิสามัญขึ้นคณะหนึ่ง

บัดนี้คณะกรรมการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติแห่งร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย เมื่อและทรงพระราชวินิจฉัยถนัดถ้วนครบถ้วนแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประชาราชของพระองค์ประกอบด้วยวุฒิปรึชาในรัฐาภิบาลนโยบายสามารถจรโลงประเทศชาติของชนในอันที่จะก้าวหน้าไปสู่อารยะธรรมแห่งโลกได้โดยสวัสดิ์

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาผู้แทนราษฎร ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ ประสิทธิประสาทประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 เป็นต้นไป และเมื่อได้ใช้รัฐธรรมนูญฉบับนี้แล้วให้ยกเลิกรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยมหาดุสิตกาล พุทธศักราช 2483 และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2485

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ จงเป็นหลักที่สถาปนาเสถียรภาพอันประเสริฐ เป็นมิ่งให้เกิดความผาสุกสันติคุณวิบุลยราศีแก่อาณาประชาราษฎร ตลอดจำเป็นรกาลประวัตินำประเทศให้บรรลุสรรพพัฒนาซึ่งมงคล เอนกสุภผลสดเกิดศศิสมโหฬาร ขอให้อาณาประชาราษฎรจงมีความสมัครสโมสรเป็นเอกฉันท์ในอันที่จะรักษาปฏิบัติรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ ให้ยืนยงคงอยู่คู่กับไทยรัฐราชสีมา ควบเท่ากัลปาวสานดังพระบรมราช

ประเพณีทุกประการ เสด็จ

บททั่วไป

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เสมอกัน

มาตรา 2 อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์ผู้เป็นประมุขทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยวิถีแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 1

พระมหากษัตริย์

มาตรา 3 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้

มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ต้องทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก

มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย

มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจนิติบัญญัติ มหาสภาแห่งชาติ

มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี

มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทพศาล

มาตรา 9 การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยมีแห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของมหาสภาแห่งชาติ

มาตรา 10 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักรหรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่ง จะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะให้ทรงตั้งบุคคลหนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะขึ้น ให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ด้วยความเห็นชอบของมหาสภาแห่งชาติ

ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิได้ทรงสั่งหรือไม่สามารถจะทรงสั่งได้ ให้มหาสภาแห่งชาติปรึกษากัน
ตั้งขึ้น และในระหว่างที่มหาสภาแห่งชาติยังมิได้ตั้งผู้ใด ให้สมาชิกสภาอาวุโสผู้มีอายุสูงสุด
สามคน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว

มาตรา 11 ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง และมีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
ตั้งไว้ตามมาตรา 10 ให้สมาชิกสภาอาวุโสผู้มีอายุสูงสุดสามคนประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จ-
ราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา 12 บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย ฐานันดรศักดิ์โดยกำเนิดก็ดี โดย
แต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิอย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนาหรือลัทธินิคมใด และ
ย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของ
พลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย
เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุม-
สาธารณะ การตั้งสมาคม การตั้งพรรคการเมือง การอาชีพ

มาตรา 15 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมาย และมีหน้าที่ป้องกันประเทศ ช่วยเหลือ
ราชการโคชทางเสนาธิการและอื่นๆภายในเงื่อนไขและโคชอากรที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 3

อำนาจนิติบัญญัติ

ส่วนที่ 1

บททั่วไป

มาตรา 16 มหาสภาแห่งชาติประกอบด้วยสภาอาวุโส และสภาผู้แทน ไม่ว่าจะ

ประชุมแยกกันหรือรวมกัน

มาตรา 17 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของสภาแห่งชาติ

มาตรา 18 ร่างพระราชบัญญัติซึ่งมหาสภาแห่งชาติได้ทำขึ้นเสร็จแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายเพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 19 ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น และได้พระราชทานคืนมายังมหาสภาแห่งชาติภายในหนึ่งเดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืนมายังมหาสภาแห่งชาติภายในหนึ่งเดือนนั้นก็ มหาสภาแห่งชาติจะต้องปรึกษากันใหม่ ถ้ามหาสภาแห่งชาติลงมติเห็นชอบตามเดิม ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานลงมาภายในสิบห้าวันแล้ว ให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัติไปประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับ เป็นกฎหมายได้

มาตรา 20 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะเสนอมาจากคณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนก็ได้

มาตรา 21 บุคคลใดจะเป็นสมาชิกสภาอาวุโส และสภาผู้แทนในขณะเดียวกันมิได้

ส่วนที่ 2

สภาอาวุโส

มาตรา 22 สภาอาวุโสประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกซึ่งมีจำนวนกึ่งหนึ่งของสมาชิกสภาผู้แทน แต่ไม่น้อยกว่าหกสิบคน และสมาชิกต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกซึ่งสมาชิกสภาอาวุโส ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยท้อปอ้อมและลับ

มาตรา 23 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกซึ่งและผู้เลือกซึ่งอีกแห่งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกซึ่งให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกซึ่งสมาชิกสภาอาวุโส แต่อย่างน้อยกว่าผู้สมัครรับ-

เลือกตั้ง จะต้องมิเอาผู้ไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีบริบูรณ์ และมีวิหัตฐ ณะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือ
เทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือ เคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าหัวหน้า
กองหรือเทียบเท่า ส่วนผู้เลือกตั้งอย่างน้อยต้องมีวิหัตฐ ณะไม่ต่ำกว่าชั้นมัธยมศึกษาปีที่หกหรือ
เทียบเท่า หรือ เคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าประจำแผนกหรือเทียบเท่า

มาตรา 24 สมาชิกภาพแห่งสภาอาวุโส มีกำหนดเวลาคราวละหกปีเฉพาะ
ในวาระเริ่มแรก เมื่อครบกำหนดสามปี ให้มีการ เปลี่ยนสมาชิกกึ่งหนึ่งโดยวิธีจับสลาก
แต่ผู้ที่ออกใบสิทธิได้รับเลือกตั้งกลับเข้ามาอีก

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลงเพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้ผู้สมัคร
รับเลือกตั้งในการเลือกตั้งครั้งล่าสุด ซึ่งได้รับคะแนนเสียงรองลงไป เข้าเป็นสมาชิกแทน
ถ้าคะแนนเสียงรองเท่ากันหลายคน ให้ใช้วิธีจับสลาก สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้น ย่อมอยู่ใน
ตำแหน่งได้เพียง เท่ากำหนดเวลาของผู้ซึ่ง แทน

มาตรา 25 สมาชิกภาพแห่งสภาอาวุโส สิ้นสุดลงเมื่อ

1. ถึงคราวออกตามวาระ
2. ตาย
3. ลาออก
4. ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการ เลือกตั้งสมาชิกสภาอาวุโส

มาตรา 26 ในระหว่างที่สภาผู้แทนถูกยุบ ห้ามมิให้มีการประชุมสภาอาวุโส

ส่วนที่ 3

สภาผู้แทน

มาตรา 27 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้ง ตามกฎหมายว่าด้วย
การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน และสมาชิกคงไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับ

มาตรา 28 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และ

วิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกผู้แทน

มาตรา 29 อาชญาของสภาผู้แทนมีกำหนดเวลาคราวละสี่ปี

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลง เพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามวาระหรือยุบสภา ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทน สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่ากำหนดเวลาของผู้นั้นแทน

มาตรา 30 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา ต้องมีกำหนดเวลาให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

มาตรา 31 สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนสิ้นสุดลงเมื่อ

1. ถึงคราวออกตามวาระหรือยุบสภา
2. ตาย
3. ลาออก
4. ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

ส่วนที่ 4

บทที่ใช้ร่วมกันทั้งสองสภา

มาตรา 32 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกสภาอาวุโสและสภาผู้แทน ต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 33 สมาชิกสภาอาวุโสและสภาผู้แทน ย่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทย ไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาชญากรรมใดๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา 34 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกในสภาอาวุโส และสมาชิกในสภาผู้แทน ตามมติของสภานั้นๆ ให้เป็นประธานแห่งสภาหนึ่งคน เป็นรองประธานคนหนึ่งหรือหลายคนก็ได้

มาตรา 35 ประธานสภาอาวุโส และประธานสภาผู้แทน มีหน้าที่ดำเนินกิจการ

ของสภานั้นๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่กระทำการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา 36 ในเมื่อประธานและรองประธานสภาอาวุโส หรือสภาผู้แทน ไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกของสภานั้นๆ เลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา 37 การประชุมของสภาอาวุโสก็ดี หรือของสภาผู้แทนก็ดี ทุกคราวต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 38 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมุข เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบัญญัติไว้เป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญ

สมาชิกคนหนึ่ง ย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มขึ้นได้อีกเสียงหนึ่ง เป็นเสียงเด็ดขาด

มาตรา 39 ในที่ประชุมแห่งสภาทั้งสอง สมาชิกผู้ใดจะกล่าวด้วยคำใดๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิอันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดๆ มิได้

เอกสิทธิ์นี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์และโฆษณา รายงานการประชุม โดยคำสั่งของสภา และคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา 40 สมัยประชุมของสภาอาวุโสและของสภาผู้แทน ย่อมเริ่มต้นและสิ้นสุดลงพร้อมกัน

มาตรา 41 ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญของสภาทั้งสอง สมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในเวลาเก้าสิบวันนับแต่วันเลือกตั้งเสร็จแล้ว วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีให้สภาผู้แทนเป็นผู้กำหนด

มาตรา 42 สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งๆ มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 43 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมสภาอาวุโส และสภาผู้แทนคามสมัย
ประชุมและทรงเปิดปิดประชุม

พิธีเปิดประชุมจะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำ หรือจะโปรดเกล้าฯ
ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้ว หรือผู้ใดคนหนึ่ง กระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา 44 เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรง
เรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

มาตรา 45 สมาชิกสภาอาวุโสและสภาผู้แทนทั้งสองสภา หรือสมาชิกของแต่ละ
สภา มีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้
ความกราบบังคมทูลให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองได้

คำร้องขอดังกล่าวในวรรคก่อน ถ้าเป็นของสมาชิกแห่งสภาใด ก็ให้ยื่นต่อประธาน
แห่งสภานั้น ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ก็ให้ยื่นต่อประธานสภาที่มีสมาชิกเข้าชื่อมีจำนวน
มากกว่า ถ้ามีจำนวนเท่ากัน ก็ให้ยื่นต่อประธานสภาอาวุโส

ให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องขอ นำความกราบบังคมทูลและรับสนองพระบรมราช-
โองการ

มาตรา 46 ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกสภาอาวุโสหรือสมาชิก
สภาผู้แทนในทางอาญา ศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาที่สมาชิกนั้นสังกัดอยู่ก่อน จึงพิจารณา
ได้ แต่การพิจารณาคดีนั้น ต้องมิให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

การพิจารณาคดีที่ศาลได้พิจารณาไปก่อนมีคำอ้างว่าจำเลยเป็นสมาชิกสภาใดสภาหนึ่ง
นั้นยอมเป็นอันใช้ได้

มาตรา 47 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกสภาอาวุโส
หรือสมาชิกสภาผู้แทนไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะกระทำความผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธาน
แห่งสภาที่สมาชิกนั้นสังกัดอยู่ และประธานแห่งสภานั้นอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

การกักขังหรือการฟ้องร้องสมาชิกสภาอาวุโส หรือสมาชิกสภาผู้แทน จะต้องสะดวก

หยุดลงตลอดเวลาแห่งสมัยประชุม ถ้าหากว่าสภาที่สมาชิกนั้นสังกัดอยู่ คุ้มครองขอ

มาตรา 48 ภายใต้บังคับมาตรา 51 ร่างพระราชบัญญัติของคณะรัฐมนตรีให้
เสนอต่อสภาผู้แทนก่อน เมื่อสภาผู้แทนได้พิจารณาลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้นำเสนอต่อสภาอาวุโส
ถ้าสภาอาวุโสพิจารณาลงมติเห็นชอบด้วยโดยไม่แก้ไขแล้ว ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความใน
มาตรา 18 มาตรา 19

ถ้าหากสภาอาวุโสลงมติไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติในกลับคืนมาให้
สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่สภาอาวุโสแล้ว ก็ให้ถือว่าร่าง-
พระราชบัญญัตินี้เป็นอันตกไป

ถ้าสภาอาวุโสลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัติในกลับคืนมาให้
สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่สภาอาวุโสแก้ไขเพิ่มเติมมา ก็ให้
ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 18 มาตรา 19

ถ้าหากสภาผู้แทนลงมติขึ้นยืนตามเดิมในร่างพระราชบัญญัติที่ส่งกลับคืนมาตามความใน
วรรคสองหรือวรรคสาม ด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมด ก็ให้ถือว่า
ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบจากมหาสภาแห่งชาติ และให้ดำเนินการต่อไป
ตามความในมาตรา 18 มาตรา 19

มาตรา 49 ร่างพระราชบัญญัติของสมาชิกสภาผู้แทนนั้น เมื่อสภาผู้แทนลงมติให้
ใช้ได้แล้ว ให้นำเสนอต่อสภาอาวุโส ถ้าสภาอาวุโสลงมติเห็นชอบด้วยก็ให้ดำเนินการต่อไป
ตามความในมาตรา 18 มาตรา 19 ถ้าสภาอาวุโสลงมติไม่เห็นชอบด้วย
ร่างพระราชบัญญัตินั้นก็เป็นอันตกไป

ถ้าสภาอาวุโสลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้
สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่สภาอาวุโสแก้ไขเพิ่มเติมมา ก็ให้
ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 18 มาตรา 19 ถ้าไม่เห็นชอบด้วย
ร่างพระราชบัญญัตินั้นก็เป็นอันตกไป

มาตรา 50 ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับความช่วยเหลือการเงินนั้น จะเสนอได้ก็แต่โดย คณะรัฐมนตรี

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับความช่วยเหลือการเงินนั้น หมายความว่า ความถึงร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยความช่วยเหลือไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การตั้งขึ้นหรือยกเลิกหรือลด หรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับการภาษีหรืออากร หรือว่าความช่วยเหลือเงินตรา การจัดสรร รั้ง รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดิน หรือการกู้เงิน หรือการประกัน หรือการใช้เงินกู้

ในกรณีที่เป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาผู้แทนที่จะวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติใด เป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับความช่วยเหลือการเงินหรือไม่

มาตรา 51 ถ้าคณะรัฐมนตรีเห็นว่า ร่างพระราชบัญญัติที่เกี่ยวกับความช่วยเหลือเงินตราฉบับใด จะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับ เพื่อรักษาประโยชน์ของแผ่นดิน หรือเพื่อป้องกันมิให้บุคคลอื่นถือเอาประโยชน์แห่งการที่ได้รู้หลักการแห่งร่างพระราชบัญญัตินั้น ก่อนการประกาศใช้บังคับ เป็นกฎหมายก็ให้มีสิทธิที่จะ เสนอร่างพระราชบัญญัตินั้นต่อสภาอาวุโส เพื่อขอให้มหาสภาแห่งชาติประชุมร่วมกันพิจารณาใช้บังคับ เป็นกฎหมายได้

มาตรา 52 ร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนได้ลงมติให้ใช้ได้ และได้เสนอไปยังสภาอาวุโสแล้ว สภาอาวุโสจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสามสิบวัน แต่ถ้าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับความช่วยเหลือการเงิน สภาอาวุโสจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสิบห้าวัน

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ ร่างพระราชบัญญัตินั้นได้มาถึงสภาอาวุโส

ถ้าสภาอาวุโสมีมติพิจารณาลงมติในร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนส่งมาภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคแรก ก็ให้ถือว่าสภาอาวุโสได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา 53 งบประมาณแผ่นดินประจำปี ต้องตราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติ ถ้าพระราชบัญญัติออกใหม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัตินี้ก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา 54 สภาอาวุโสและสภาผู้แทน มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินโดย
บทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

มาตรา 55 ในที่ประชุมของสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถามรัฐมนตรีใน
ข้อความใดๆอันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ใด แต่รัฐมนตรีย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อเห็นว่า
ข้อความนั้นๆยังไม่ควรเปิดเผย เพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา 56 สมาชิกสภาผู้แทนมีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติ
ไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายตัวหรือห้วงคณะใด โดยมิสมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่ายี่สิบสี่คน แต่การปรึกษา
และลงมติในกรณีเช่นว่านี้ ให้กระทำในที่ประชุมร่วมกันแห่งมหาสภาแห่งชาติ การลงมตินั้นมี
ให้กระทำในวันเดียวกันกับวันที่ปรึกษา

มาตรา 57 การประชุมของสภาอาวุโส และสภาผู้แทน ย่อมเป็นการเปิดเผยตาม
ลักษณะที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่ถ้าหากคณะรัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภาไม่
ต่ำกว่ายี่สิบห้าคนร้องขอ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา 58 สภาอาวุโสและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกในสภาซึ่งเป็น
คณะกรรมการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิได้เป็นสมาชิกในสภาก็ตาม
เป็นคณะกรรมการวิสามัญ เพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใดๆอันอยู่ในวงงาน
ของสภา แล้วรายงานต่อสภา คณะกรรมการที่กล่าวนี้ ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ
มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำ หรือพิจารณาข้อใด

เอกสิทธิ์ที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 39 นั้นให้คุ้มครองถึงบุคคลผู้กระทำหน้าที่ตามมาตรานี้ด้วย

มาตรา 59 การประชุมคณะกรรมการตามมาตรา 58 นั้น ต้องมีกรรมการ
มาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนจึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 60 สภาอาวุโสและสภาผู้แทนมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการ
ปรึกษาของสภาเพื่อดำเนินการตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญ

ส่วนที่ 5

การประชุมร่วมกันของมหาสภาแห่งชาติ

มาตรา 61 ในกรณีต่อไปนี้ ให้มหาสภาแห่งชาติประชุมร่วมกัน

1. การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามความในมาตรา 9
2. การสั่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา 10
3. การปรึกษาร่างพระราชบัญญัติกั้นใหม่ตามความในมาตรา 19
4. พิธีเปิดประชุมมหาสภาแห่งชาติตามความในมาตรา 43
5. การพิจารณาร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับราชการภาชีอากรหรือเงิน

ตราตามความในมาตรา 51

6. การปรึกษาและลงมติตามความในมาตรา 56
7. การลงมติความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรีตามความในมาตรา 68
8. การให้ความยินยอมในการประกาศสงคราม ตามความใน

มาตรา 73

9. การให้ความเห็นชอบแก่งหนังสือสัญญาตามความในมาตรา 74
10. การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 81
11. การตีความในรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 83

มาตรา 62 ให้ประธานสภาอาวุโสเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของมหาสภาแห่งชาติ และให้ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน

มาตรา 63 ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของสภาอาวุโส ในการประชุมร่วมกันของมหาสภาแห่งชาติ

มาตรา 64 ในการประชุมร่วมกันของมหาสภาแห่งชาตินั้น ให้นับที่ใช้ร่วมกันทั้งสองสภามาใช้ควยอนุโลม

หมวด 4

อำนาจบริหาร

มาตรา 65 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งรัฐมนตรีชั้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบคน อย่างมากสิบแปดคน

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานสภาอาวุโส และประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนาม รับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

มาตรา 66 ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 67 รัฐมนตรีจะเป็นสมาชิกแห่งสภาใดหรือไม่ก็ตาม ย่อมมีสิทธิไปประชุม และแสดงความคิดเห็นในสภาอาวุโส สภาผู้แทน หรือในที่ประชุมร่วมกันของมหาสภาแห่งชาติได้

เอกสิทธิที่บัญญัติไว้ในมาตรา 39 นั้น ให้นำมาใช้ด้วยโดยอนุโลม

มาตรา 68 ในการบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความ ใฝ่ใจของมหาสภาแห่งชาติ

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวง ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของตนต่อ มหาสภาแห่งชาติในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี

มาตรา 69 รัฐมนตรีทั้งคณะต้องออกจากตำแหน่ง เมื่อมหาสภาแห่งชาติลงมติไม่ไว้วางใจ ในคณะหรือเมื่อสภาผู้แทนชุดที่ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะ เข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในกรณีทั้งสองนี้ และในกรณีที่รัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งเอง คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินการไปจนกว่าคณะรัฐมนตรีที่ตั้งขึ้นใหม่จะ เข้ารับหน้าที่

มาตรา 70 ความเป็นรัฐมนตรีจะสิ้นสุดลงเฉพาะตัวโดย

1. ศาล
2. ลาออก
3. ชาคฤศมบัณฑิตตามมาตรา 25(4) มาตรา 31(4)
4. มหาสภาแห่งชาติลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา 71 ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัย สาธารณะหรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และจะเรียกประชุมมหาสภาแห่งชาติให้ทันหาซึ่งมีได้ กิติ หรือเมื่อกรณีเช่นว่านั้น เกิดขึ้นในระหว่างสภาผู้แทนราษฎรก็ต่อ พระมหากษัตริย์จะทรง คราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับดังเช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมมหาสภาแห่งชาติในคราวต่อไป ให้นำพระราชกำหนดนั้นเสนอต่อ มหาสภาแห่งชาติ ถ้ามหาสภาแห่งชาติอนุมัติแล้วพระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ามหาสภาแห่งชาติไม่อนุมัติ พระราชกำหนดนั้นก็จะเป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการ ที่ใดเป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น

คำอนุมัติและไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 72 พระมหากษัตริย์ทรงประกาศใช้กฎอัยการศึกตามลักษณะและวิธีการ ตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา 73 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการประกาศสงคราม โดยได้รับความยินยอมของมหาสภาแห่งชาติ

มติให้ความยินยอมของสภา ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิก ทั้งสองสภา

มาตรา 74 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญา สันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดที่มีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทยหรือจะต้องออกพระราชบัญญัติ เพื่อ ให้การเป็นไปตามสัญญาต้องได้รับความเห็นชอบของมหาสภาแห่งชาติ

มาตรา 75 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชนิพนธ์อันจะพระราชทานอภิไศย

มาตรา 76 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชนิพนธ์อันจะตราพระราชกฤษฎีกา โดยไม่ชักคอกฎหมาย

มาตรา 77 ภาษีใบบังคับแห่งมาตรา 45 และมาตรา 65 บทกฎหมาย พระราชหัตถเลขา และพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรี คนหนึ่งลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด 5

อำนาจตุลาการ

มาตรา 78 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะซึ่งจะต้องดำเนินการตามกฎหมาย และในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา 79 บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา 80 ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

หมวด 6

การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 81 รัฐธรรมนูญนี้จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

1. ผู้คัดขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

2. ผู้คัดขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญนี้ ให้มหาสภาแห่งชาติพิจารณา เช่นเดียวกับการพิจารณาพระราชบัญญัติ

3. การออกเสียงลงคะแนนให้ใช้วิธีเรียกชื่อ แต่ต้องมีเสียงเห็น

ชอบด้วยในการแก้ไขเพิ่มเติมนี้ ไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

4. เมื่อมหาสภาแห่งชาติได้ลงมติให้ใช้เป็นกฎหมายได้แล้ว ให้รอไว้หนึ่งเดือน เมื่อพ้นกำหนดแล้วให้นำเสนอมหาสภาแห่งชาติเพื่อลงมติขึ้นอีกครั้งหนึ่ง มติขึ้นขึ้นต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา

5. เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างต้นแล้วจึงให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 18 มาตรา 19

หมวด 7

บทสุดท้าย

มาตรา 82 บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดที่มีข้อความแย้ง หรือขัดต่อรัฐธรรมนูญ บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับมิได้

มาตรา 83 มหาสภาแห่งชาติมีสิทธิเด็ดขาดในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญ มติในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญ ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา

บทเฉพาะกาล

มาตรา 84 ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทที่หนึ่ง ตามรัฐธรรมนูญฉบับลงวันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475 เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญ โดยให้สิ้นสุดวาระเมื่อครบสี่ปีนับแต่วันที่ได้เปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร เมื่อวันที่ . . .

มาตรา 85 เมื่อได้ใช้รัฐธรรมนูญนี้แล้ว และก่อนเปิดประชุมสภาผู้แทนราษฎร ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรร่วมกันศึกษา เลือกสรรบุคคลที่มีอายุและวิริยะฐานะตามความใน มาตรา 23 ขึ้นเป็นสมาชิกสภาอาวุโสจำนวน 60 คน โดยให้สิ้นสุดวาระในวันที่สมาชิก สภาอาวุโสซึ่งได้รับเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาอาวุโสเข้ารับหน้าที่ ครั้งแรก ²

²รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสองซึ่งเสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เข้าสู่การ พิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่หนึ่ง คือ

1. พระยามานวราชเสวี
2. ม.ร.ว. เสมีย์ ปราโมช
3. นายคิเรก ชัยนาม
4. นายอล สมานนท์
5. พล.ท. หลวงเกรียงศักดิ์พิชิต
6. นายทอง เข็ม หัสถะเมียร
7. นายทอง เปลว ชลภูมิ

รายชื่อสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรซึ่งลงชื่อสนับสนุนการ เสนอร่างรัฐธรรมนูญฉบับนี้เข้าสู่ การพิจารณาของสภาผู้แทนราษฎรในวาระที่หนึ่ง

ส. ตฤถารักษ์	พ. พิศนัยสารการ	ศ. ชาคินันท์
เจริญ บังทโร	นิเทศกลกิจ	จรูญ สืบแสง
ทวี บุญยเกษตร	สุรินทร์ ชีโนทัย	พล.ท. ศ. สวัสดิ์ธรรมรงค์
สพรั่ง เทพหัสดิน ณ อยุธยา	จ. วิจิตสงคราม	จ. สฤษฏีราชโยธิน
เมศิม อังสุวัฒนะ	พ. อ. ช่างสงคราม	ม. ถ. อุดม สนิทวงศ์
วิจิตร ลุติตานนท์	ถั่ง ศรีสมวงศ์	พล.ต. ศ. สู้ศิลป์
พ. อ. อ. พุทธิเกษมคริน	ช. ศรีสุรากร	พ. อ. น้อม เกตุบุติ
เฉลิม ปรุมนรต์	ป. ม. ประจวบปัจฉิม	ชาญ บุนนาค
พล.ท. ช. ม. สีนาคโอรารักษ์	ประจวบ บุนนาค	ช. บิลพานนท์

มาตรา 86 ให้มีการ เลือกลง สมชกสภาอวุโสให้เสร็จสิ้นไม่ช้ากว่าร้อยยี่สิบวันนับ
แต่วันที่ใช้รัฐธรรมนูญนี้

พล. ต. พระอุดมโธธาธิพุทธ	ร. เรืองวีระยุทธ	ชั้น รัตมิต
ร. ต. ศ. วิจารย์ เกษโกล	ศรีธรรมมาธิเบศ	พล. ต. ว. วีรวัฒน์ โยธิน
ม. ม. เวช ชัยรังสฤษฏ์	พล. ร. ต. ชลิต กุลกำธธา	น. อ. สงวน รุจิรภา ร. น.
พระสุธรรมวินิจฉัย	พล. ท. ต. บุญชอุปต์	กำลาภา กาณจนสกุล
พ. ส. พริชโยธิน	พล. ร. ต. ส่งบ จรูญพร	แนบ พหลโยธิน
พล. ร. ท. ส. กมลนาวิน	พ. อ. เพศ กิตติรัต	พล. ต. ป. ป. พิบูลภาณุวัฒน์
พ. ต. อ. พระพิจารย์พลกิจ	พ. อ. ทวน วิชัยหตะ	พ. อ. ตา เทพหัสดิน
จิตตะเสน ปัจจะ	ปราโมทย์ ที่งสุนทร	สมาน เทพหัสดิน
พ. อ. ต. ส. บุญนาค	ก. เก่ง-ระคมยง	ก. ป. ศรีพุทธเสนี
ร. ต. เนตร พูนวิวัฒน์	น. อ. สวัสดิ์ จันทน์	หลวงชำนาญนิติเกษตร์
ร. อ. หิทย ประสารสุข ร. น.	พล. ร. ต. มั่น นาวาวิจิตร ร. น.	
พล. ท. พระศิลปศัคราคม	สงวน จุฑาเคมีย	
เรื่อง เทียวกัน.		

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก ข

พระราชกฤษฎีกาขยายเวลาประชุมสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2489 ¹

(พระปรมาภิไธย) อานันทมหิดล

ตราไว้ ณ วันที่ 20 เมษายน พุทธศักราช 2489

เป็นปีที่ 13 ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่ทรงพระราชดำริเห็นว่า ตามที่ได้ตราพระราชกฤษฎีกาเรียกประชุมสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร ในวันที่ 24 มกราคม พุทธศักราช 2489 บัดนี้จะสิ้นกำหนดในวันที่ 23 เมษายน พุทธศักราช 2489 นี้แล้ว แต่โดยเหตุที่ยังมีกิจการที่สภาผู้แทนราษฎร จำเป็นต้องประชุมปรึกษากันอยู่อีก

อาศัยอำนาจตามความในมาตรา 29 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชกฤษฎีกาขยายเวลาประชุมสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2489 ออกไปอีกจนกว่าจะได้ตราพระราชกฤษฎีกาปิดประชุมผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ลงนาม) ปรีดี พนมยงค์

นายกรัฐมนตรี

¹ ตัดจากสำเนาพระราชกฤษฎีกาให้ขยายเวลาประชุมสามัญแห่งสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2489 สำนักงานเลขาธิการรัฐสภา, "รายงานการประชุมสภาผู้แทนราษฎรสมัยสามัญ ครั้งที่ 29/2489," 22 เมษายน 2489.

ภาคผนวก ค

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับพุทธศักราช 2489 (ฉบับสมบูรณ์)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

อามันทมหิตล

ตราไว้ ณ วันที่ 9 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489

เป็นปีที่ 13 ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้มัสตุ พระพุทธศาสนาเถรวาท เป็นอติภาค 2489 พระราชบัญญัติฉบับนี้
สมเด็จพระสังฆราช วิสาขมาส สุกัลป์ นวมินดี สุริยคติภาค พฤษภาคมมาส นวมสุรทิน ชีววาร
โดยกาลบริเต

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอามันทมหิตล เสด็จออก ณ พระที่นั่งอนันตสมาคมท่ามกลาง
อุคมสันนิบาต พระบรมวงศานุวงศ์ และทูตานุทูตผู้แทนนามาประเทศ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร
เสนามาตยาราชบริหาร เฝ้าเบื้องบาทของข พรั่งพร้อมกันโดยอนุกรม

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศว่า พระบาทสมเด็จพระปรมินทร
มหาประชาธิปก มหันทเศยติลกรามาธิศษพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้พระราชทานพระบรมราช
วโรภาสให้ข้าราชการ และประชาชนของพระองค์มีส่วนร่วมเสียงตามความเห็นดีเห็นชอบ ใน
การจรรโลงประเทศไทยให้วัฒนาสืบไปในภายภาคหน้า จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ
หม่อมพระราชทานรัฐธรรมนูญการปกครองแผ่นดินเมื่อวันที่ 27 มิถุนายน พุทธศักราช 2475
เป็นการชั่วคราว พอให้สภาผู้แทนราษฎร และคณะกรรมการราษฎรได้จัดรูปงานความเป็นประศา
นโธบายให้เหมาะสมแก่ที่ใดมีการเปลี่ยนแปลง ครั้นแล้วโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สภาผู้แทน
ราษฎรปรึกษากันร่างรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เพื่อถือเป็นหลักถาวรแห่งรัฐประศาสน
วิธีต่อไป สภาผู้แทนราษฎร จึงส่งอนุกรรมการคณะหนึ่งประกอบร่างรัฐธรรมนูญขึ้น

เมื่ออนุกรรมการได้เรียบเรียงรัฐธรรมนูญฉบับถาวร ส่นองพระ เษยพระคุณสำเร็จลง
ด้วยดีนำเสนอสภาผู้แทนราษฎร และสภาผู้แทนราษฎรได้พิจารณาปรึกลองมติแล้วจึงทูลเกล้า
ทูลกระหม่อมถวายคำปรึกษา เมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถ้วนทั่วกระบวนความแล้ว จึงมีพระบรม

ราชโองการคำสั่งเหนือเกล้าเหนือกระหม่อมสั่งให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย ประกาศ
ใช้แต่วันที่ 10 ธันวาคม พุทธศักราช 2475

ต่อมา นายปรีดี พนมยงค์ ซึ่งดำรงตำแหน่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ในขณะนั้นได้
ปรารภกับนายควง อภัยวงศ์ นายกรัฐมนตรีว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ พระมหา
กษัตริย์ได้พระราชทานแก่ชนชาวไทยมาแล้วเป็นที่ 14 ถึงแม้ว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย
อันมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักนี้ จะได้ถึงความเจริญให้เกิดขึ้นแก่ประเทศชาตินับเป็นเอกประการ ทั้ง
ประชาชนจะได้ทราบซึ่งถึงคุณประโยชน์ของการปกครองระบอบนี้บ้านเมืองเป็นอย่างดีแล้วก็จริง
แต่เหตุการณ์ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปเป็นอันมาก ถึงเวลาแล้วที่ควรจะได้เลิกบทเฉพาะกาลอันมีอยู่ใน
รัฐธรรมนูญนี้และปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย นายกรัฐมนตรีจึงนำ
ความนี้ปรึกษาหารือกับสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง พร้อมกับคณะผู้ก่อการขอพระราชทาน
รัฐธรรมนูญ เมื่อได้ปรึกษาคกลงกันแล้ว รัฐบาลนายควง อภัยวงศ์ จึงเสนอญัตติต่อสภาผู้แทน
ราษฎร เมื่อวันที่ 19 กรกฎาคม พุทธศักราช 2488 ขอให้ตั้งคณะกรรมการวิสามัญคณะ
หนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบว่า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้สมควรได้รับการปรับ
ปรุงแก้ไขเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อให้เหมาะสมกับสถานการณ์ของบ้านเมือง และเพื่อให้การปกครอง
ระบอบประชาธิปไตยเป็นผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

สภาผู้แทนราษฎรจึงตั้งกรรมการวิสามัญชั้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณาค้นคว้าตรวจสอบ
รัฐธรรมนูญตามคำสั่งข้างต้นนี้ กรรมการคณะนี้ได้ทำการตลอดสมัยของรัฐบาลคณะนายควง
อภัยวงศ์ คณะนายทวี บุญยเกตุ และคณะหม่อมราชวงศ์เสียมย์ ปราโมช

ต่อมารัฐบาลคณะหม่อมราชวงศ์เสียมย์ ปราโมช ได้ตั้งกรรมการชั้นคณะหนึ่งเพื่อรวบรวม
ความเห็นและเรียบเรียงบทบัญญัติขึ้นเป็นร่างรัฐธรรมนูญ เมื่อกรรมการคณะนี้ทำสำเร็จเรียบร้อย
แล้ว คณะรัฐมนตรีได้พิจารณาแก้ไขอีกชั้นหนึ่งแล้วนำเสนอผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ผู้สำเร็จ
ราชการแทนพระองค์ได้ประชุมปรึกษาหารือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง และคณะผู้ก่อการ
ขอพระราชทานรัฐธรรมนูญ ที่ประชุมได้ตั้งกรรมการขึ้นพิจารณา เมื่อกรรมการได้ตรวจพิจารณา
แก้ไขแล้วสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรประเภทสอง จึงได้เสนอญัตติขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญแห่ง
ราชอาณาจักรไทยต่อสภาผู้แทนราษฎร เมื่อสภาผู้แทนราษฎรพิจารณาตกลงมติรับหลักการแล้ว จึง
ตั้งกรรมการวิสามัญชั้นคณะหนึ่ง

บัดนี้ คณะกรรมการวิชาการวิสามัญของสภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาและแก้ไขเพิ่มเติม บทบัญญัติแห่งร่างรัฐธรรมนูญสำเร็จเรียบร้อยแล้ว เสนอต่อสภาผู้แทนราษฎร สภาผู้แทนราษฎร ได้พิจารณาเป็นการสำเร็จบริบูรณ์ จึงได้ทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเมื่อทรงพระราชวิจารณ์ถ้อยความแล้ว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ประชากรของพระองค์ประกอบด้วยคุณปรีชาใน รัฐบาลโนบายสามารถจรรโลงประเทศชาติของผไทอันที่จะก้าวหน้าไปสู่สากลอารยธรรม แห่งโลกได้โดยสวัสดิ์

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าเหนือกระหม่อม โดยคำแนะนำและยินยอม ของสภาผู้แทนราษฎร ให้ตรารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับนี้ขึ้นไว้ประสิทธิประสาท ประกาศให้ใช้ตั้งแต่วันที่ 10 พฤษภาคม พุทธศักราช 2489 เป็นต้นไป และให้ใช้ รัฐธรรมนูญฉบับที่ได้แก้ไขเพิ่มเติมนี้แทนรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยนามประเทศ พุทธศักราช 2482 รัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติม ว่าด้วยมหเดพาษกาล พุทธศักราช 2483 และรัฐธรรมนูญแก้ไขเพิ่มเติมว่าด้วยการเลือกตั้ง สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2485

ขอให้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ จงเป็นหลักที่สถาพรสถิตประคองคุ้มครองภาพ อันประเสริฐ เป็นบ่อเกิดความสุขสันติคุณวิบุลราชรีแก่อณาประชาชนตลอดจำเป็นยรกาลประวัติ นำประเทศไทยให้บรรลุสรรพพัฒนาช้ฉงตลอดเนกคุณผลสกลเกียรติยศมโหฬาร ขอให้อนาประชาราษฎร จงมีความสมัครสมันต์สามัคคีธรรมเป็นเอกฉันท์ในอันที่จะปฏิบัติตาม และรักษาไว้ซึ่ง รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยนี้ ให้ยืนงอยู่คู่กับไทยรัฐราชสีมา ครอบเกล้าปาวสานสม ตั้งพระบรมราชปรีธานทุกประการเทอญ

บททั่วไป

มาตรา 1 ประเทศไทยเป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้ ประชาชนชาวไทยไม่ว่าเหล่ากำเนิดหรือศาสนาใด ย่อมอยู่ในความคุ้มครองแห่งรัฐธรรมนูญนี้ เสมอกัน

มาตรา 2 อำนาจอธิปไตยย่อมมาจากปวงชนชาวไทย พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทรงใช้อำนาจนั้นแต่โดยบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

หมวด 1

พระมหากษัตริย์

- มาตรา 3 องค์พระมหากษัตริย์ดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะผู้ใดจะละเมิดมิได้
- มาตรา 4 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นพุทธมามกะ และทรงเป็นอัครศาสนูปถัมภก
- มาตรา 5 พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย
- มาตรา 6 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภา
- มาตรา 7 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี
- มาตรา 8 พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจตุลาการทางศาล
- มาตรา 9 การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยสันติแห่งกฎหมายเถียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช 2467 และประกอบด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา
- มาตรา 10 ในเมื่อพระมหากษัตริย์จะไม่ประทับอยู่ในราชอาณาจักร หรือด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งจะทรงบริหารพระราชภาระไม่ได้ จะได้ทรงตั้งบุคคลคนหนึ่งหรือหลายคนเป็นคณะขึ้นให้เป็นผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ด้วยความเห็นชอบของรัฐสภา ถ้าหากพระมหากษัตริย์มิได้ทรงตั้งหรือไม่สามารถจะทรงตั้งได้ ให้รัฐสภาปรึกษากันตั้งขึ้นและในระหว่างที่รัฐสภาซึ่งมิได้ตั้งผู้ใด ให้สมาชิกวุฒิสภามีอายุสูงสุดสามคน ประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว
- มาตรา 11 ในกรณีที่ราชบัลลังก์หากว่างลง และมีได้มีผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตั้งไว้ตามความในมาตรา 10 ให้สมาชิกวุฒิสภามีอายุสูงสุดสามคนประกอบเป็นคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ขึ้นชั่วคราว

หมวด 2

สิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา 12 บุคคลย่อมมีฐานะเสมอกันตามกฎหมายฐานันดรศักดิ์ โดยกำเนิดก็ดี โดยแต่งตั้งก็ดี หรือโดยประการอื่นใดก็ดี ไม่กระทำให้เกิดเอกสิทธิอย่างใดเลย

มาตรา 13 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา หรือลัทธิใดๆ และย่อมมีเสรีภาพในการปฏิบัติพิธีกรรมตามความเชื่อถือของตน เมื่อไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมือง และไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมของประชาชน

มาตรา 14 บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เตะสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การพิมพ์ การโฆษณา การศึกษาอบรม การชุมนุมสาธารณะ การตั้งสมาคม การสั่งชะพรรคการเมือง การอาชีพ ทั้งนี้ภายใต้บังคับแห่งบทกฎหมาย

มาตรา 15 บุคคลย่อมมีสิทธิเสนอเรื่องราวร้องทุกข์ภายในเงื่อนไขและวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

มาตรา 16 บุคคลมีหน้าที่เคารพต่อกฎหมายและมีหน้าที่ป้องกันประเทศช่วยเหลือราชการโคตทางเสนาธิการและอื่นๆ ภายในเงื่อนไขและโดยวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ

หมวด 3

อำนาจนิติบัญญัติ

ส่วนที่ 1

บททั่วไป

มาตรา 17 รัฐสภาประกอบด้วยวุฒิสภาและสภาผู้แทน ไม่ว่าจะประชุมแยกกันหรือรวมกัน

มาตรา 18 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะตราขึ้นเป็นกฎหมายได้แต่โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา

มาตรา 19 การตราพระราชบัญญัติขึ้นเป็นกฎหมายให้มีผลย้อนหลัง เป็นการลงโทษบุคคลในทางอาญานั้น จะกระทำมิได้

มาตรา 20 ร่างพระราชบัญญัติซึ่งสภา ได้ทำขึ้นเสร็จแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯถวาย เพื่อพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย และเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้วให้ใช้บังคับเป็นกฎหมายได้

มาตรา 21 ถ้าพระมหากษัตริย์ไม่ทรงเห็นชอบด้วยร่างพระราชบัญญัตินั้น จะได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่ง เดือน นับแต่วันที่นายกรัฐมนตรีนำขึ้นทูลเกล้าฯถวายก็ดี หรือมิได้พระราชทานคืนมายังรัฐสภาภายในหนึ่ง เดือนนั้นก็ดี รัฐสภาจะต้องปรึกษากันใหม่ ถ้ารัฐสภาลงมติยืนยันตามเดิมให้นายกรัฐมนตรีนำร่างพระราชบัญญัตินั้นขึ้นทูลเกล้าฯถวายอีกครั้งหนึ่ง เมื่อพระมหากษัตริย์มิได้ทรงลงพระปรมาภิไธย พระราชทานลงมาภายในสิบห้าวันแล้วให้นายกรัฐมนตรีนำพระราชบัญญัตินั้นประกาศในราชกิจจานุเบกษาใช้บังคับให้เป็นกฎหมายได้

มาตรา 22 ร่างพระราชบัญญัติทั้งหลายจะเสนอมาจากคณะรัฐมนตรี หรือจากสมาชิกสภาผู้แทนก็ได้

มาตรา 23 บุคคลใดจะเป็นสมาชิกวุฒิสภาและสภาผู้แทนในขณะ เดียวกันไม่ได้

ส่วนที่ 2

วุฒิสภา

มาตรา 24 วุฒิสภาประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งมีจำนวนแปดสิบคน สมาชิกวุฒิสภาต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา ให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยทางอ้อมและลับ

มาตรา 25 คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกตั้ง และผู้เลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา แต่ผู้สมัครรับเลือกตั้งอย่างน้อยจะต้องมีอายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปีบริบูรณ์ และมีวิถะฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี หรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าหน้ากองหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนหรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

มาตรา 26 สมาชิกภาพแห่งพรรคสภา มีกำหนดเวลาคราวละหกปี เฉพาะในวาระเริ่มแรก เมื่อครบกำหนดสามปีให้มีการเปลี่ยนสมาชิกทั้งหม่อม โดยวิธีจับสลาก แต่ผู้ที่ออกไปมีสิทธิได้รับเลือกตั้งเข้ามาอีก

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลง เพราะเหตุอื่นนอกจากถึงคราวออกตามวาระ ให้รัฐสภาเลือกบุคคลผู้มีคุณสมบัติตามความในมาตรา 25 เข้าเป็นสมาชิกแทนตามวิธีการที่กำหนดในกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพรรคสภา สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งแทน

มาตรา 27 สมาชิกภาพแห่งพรรคสภาสิ้นสุดลงเมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามวาระ
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกพรรคสภา

มาตรา 28 ในระหว่างที่สภาผู้แทนถูกยุบ การประชุมพรรคสภาขึ้น จะกระทำมิได้

ส่วนที่ 3

สภาผู้แทน

มาตรา 29 สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิกที่ราษฎรเลือกตั้งตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

สมาชิกสภาผู้แทนต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนให้ใช้วิธีลงคะแนนออกเสียงโดยตรงและลับ

มาตรา 30 คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้ง อีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้งและจำนวนสมาชิก ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 31 อายุของสภาผู้แทนมีกำหนดเวลาคราวละสี่ปี

ถ้าตำแหน่งสมาชิกว่างลง เพราะเหตุอื่น นอกจากถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา ให้เลือกตั้งสมาชิกขึ้นแทนภายในกำหนดเวลาเก้าสิบวัน เว้นแต่อายุของสภาจะเหลือไม่ถึงหกเดือน สมาชิกที่เข้ามาแทนนั้นย่อมอยู่ในตำแหน่งได้เพียงเท่าที่กำหนดเวลาของผู้ซึ่งแทน

มาตรา 32 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจที่จะยุบสภาผู้แทนเพื่อให้ราษฎรเลือกตั้งสมาชิกคนใหม่ ในพระราชกฤษฎีกาให้ยุบสภา ต้องมีกำหนดเวลาให้เลือกตั้งสมาชิกใหม่ภายในเก้าสิบวัน

การยุบสภาผู้แทนจะทำได้เพียงครั้งเดียวในเหตุการณ์เดียวกัน

มาตรา 33 สมาชิกภาพแห่งสภาผู้แทนสิ้นสุดลงเมื่อ

- (1) ถึงคราวออกตามอายุของสภาหรือยุบสภา
- (2) ตาย
- (3) ลาออก
- (4) ขาดคุณสมบัติตามกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทน

มาตรา 34 สมาชิกสภาผู้แทนมีสิทธิเสนอญัตติขอเปิดอภิปรายทั่วไปเพื่อลงมติไม่ไว้วางใจรัฐมนตรีรายตัวหรือทั้งคณะได้ โทษี่สมาชิกรับรองไม่ต่ำกว่ายี่สิบสี่คน การลงมติในกรณีเช่นนี้มีให้กระทำในวันเดียวกับวันที่ปรึกษา

ส่วนที่ 4

บทที่ใช้แก่สภาทั้งสอง

มาตรา 35 ก่อนเข้ารับหน้าที่ สมาชิกพรรคสภาและสภาผู้แทนต้องปฏิญาณในที่ประชุมแห่งสภาที่ตนเป็นสมาชิกว่า จะรักษาไว้และปฏิบัติตามซึ่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 36 สมาชิกพรรคสภาและสภาผู้แทน ข่อมเป็นผู้แทนปวงชนชาวไทยไม่อยู่ในความผูกมัดแห่งอาณัติมอบหมายใดๆ และต้องปฏิบัติหน้าที่ตามความเห็นของตนโดยบริสุทธิ์ใจ เพื่อประโยชน์ส่วนรวมของปวงชนชาวไทย

มาตรา 37 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งสมาชิกพรรคสภาและสมาชิกสภาผู้แทนตามมติของสภาใดๆ ให้เป็นประธานแห่งสภาคนหนึ่ง เป็นรองประธานคนหนึ่ง หรือหลายคนก็ได้

มาตรา 38 ประธานพรรคสภาและประธานสภาผู้แทน มีหน้าที่ดำเนินกิจการของสภาใดๆ ให้เป็นไปตามระเบียบ รองประธานมีหน้าที่กระทำกิจการแทนประธานในเมื่อประธานไม่อยู่ หรือไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่ได้

มาตรา 39 ในเมื่อประธานและรองประธานทฤศสภาหรือสภาผู้แทนไม่อยู่ในที่ประชุม ให้สมาชิกของสภานั้นๆ เลือกตั้งกันเองขึ้นเป็นประธานในคราวประชุมนั้น

มาตรา 40 การประชุมของทฤศสภาก็ดี หรือของสภาผู้แทนก็ดี ทุกคราวต้องมีสมาชิกมาประชุมไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกทั้งหมด จึงเป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 41 การลงมติวินิจฉัยข้อปรึกษานั้น ให้ถือเอาเสียงข้างมากเป็นประมาณ เว้นไว้แต่เรื่องซึ่งมีบทบัญญัติเป็นพิเศษในรัฐธรรมนูญนี้

สมาชิกคนหนึ่ง ย่อมมีเสียงหนึ่งในการลงคะแนน ถ้ามีจำนวนเสียงลงคะแนนเท่ากัน ให้ประธานในที่ประชุมออกเสียงเพิ่มได้อีกเสียงหนึ่ง เป็นเสียงชี้ขาด

มาตรา 42 ในที่ประชุมแห่งสภา สมาชิกผู้ใดจะกล่าวด้วยคำใดๆ ในทางแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็น หรือออกเสียงลงคะแนน ย่อมเป็นเอกสิทธิอันเด็ดขาด ผู้ใดจะนำไปเป็นเหตุฟ้องร้องว่ากล่าวสมาชิกผู้นั้นในทางใดๆ มิได้

เอกสิทธินี้คุ้มครองไปถึงผู้พิมพ์ผู้โฆษณา รายงานการประชุม โดยคำสั่งของสภาและคุ้มครองไปถึงบุคคลที่สภาเชิญมาแถลงข้อเท็จจริง หรือแสดงความเห็นในที่ประชุมด้วย

มาตรา 43 สมัยประชุมของทฤศสภาและของสภาผู้แทนย่อมเริ่มต้นและสิ้นสุดลงพร้อมกัน

มาตรา 44 ในปีหนึ่งให้มีสมัยประชุมสามัญของสภาทั้งสอง สมัยหนึ่งหรือหลายสมัยแล้วแต่สภาผู้แทนจะกำหนด การประชุมครั้งแรกต้องกำหนดให้สมาชิกได้มาประชุมภายในสามสิบวันนับแต่วันเลือกตั้ง วันเริ่มสมัยประชุมสามัญประจำปีให้สภาผู้แทนเป็นผู้กำหนด

มาตรา 45 สมัยประชุมสามัญสมัยหนึ่งๆ มีกำหนดเวลาเก้าสิบวัน แต่พระมหากษัตริย์จะโปรดเกล้าฯ ให้ขยายเวลาออกไปก็ได้

อนึ่ง ในระหว่างเวลาเก้าสิบวันนั้น จะโปรดเกล้าฯ ให้ปิดประชุมก็ได้

มาตรา 46 พระมหากษัตริย์ทรงเรียกประชุมทฤศสภาและสภาผู้แทนตามสมัยประชุมทรงเปิดและปิดประชุม

พิธีเปิดประชุม จะทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมาทรงทำหรือจะโปรดเกล้าฯ ให้รัชทายาทที่บรรลุนิติภาวะแล้วหรือผู้ใดคนหนึ่งกระทำพิธีแทนพระองค์ก็ได้

มาตรา 47 เมื่อเป็นการจำเป็นเพื่อประโยชน์ของแผ่นดิน พระมหากษัตริย์จะทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองก็ได้

มาตรา 48 สมาชิกพิเศษสภาและสภาผู้แทนทั้งสองสภาหรือสมาชิกของแต่ละสภามีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสามของจำนวนสมาชิกของทั้งสองสภา มีสิทธิเข้าชื่อร้องขอให้ทรงทราบถึงเหตุผลขอให้ทรงเรียกประชุมวิสามัญแห่งสภาทั้งสองได้

คำร้องขอตั้งกล่าวในวาระก่อน ถ้าเป็นของสมาชิกแห่งสภาใด ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภานั้น ถ้าเป็นของสมาชิกทั้งสองสภา ก็ให้ยื่นต่อประธานแห่งสภาที่มีสมาชิกเข้าชื่อมีจำนวนมากกว่า ถ้ามีจำนวนเท่ากัน ก็ให้ยื่นต่อประธานพิเศษสภา

ให้ประธานแห่งสภาที่ได้รับคำร้องขอให้ความทราบถึงเหตุผล และรับสนองพระบรมราชโองการ

มาตรา 49 ในระหว่างสมัยประชุม ผู้ใดจะฟ้องสมาชิกพิเศษสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนในทางอาญา ศาลจะต้องได้รับอนุญาตจากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกก่อนจึงพิจารณาได้ แต่การพิจารณาคดีนั้น ต้องมิให้เป็นการขัดขวางต่อการที่สมาชิกผู้นั้นจะมาเข้าประชุม

การพิจารณาคดีที่ศาลได้กระทำไปก่อนมีคำอ้างว่า จำเลยเป็นสมาชิกของสภาใดสภาหนึ่งนั้น ย่อมเป็นอันใช้ได้

มาตรา 50 ในระหว่างสมัยประชุม ห้ามมิให้จับหรือหมายเรียกตัวสมาชิกพิเศษสภา หรือสมาชิกสภาผู้แทนไปกักขัง เว้นไว้แต่จับในขณะกระทำผิด แต่ต้องรีบรายงานไปยังประธานแห่งสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิก ประธานแห่งสภานั้นอาจสั่งปล่อยผู้ถูกจับให้พ้นจากการกักขังได้

มาตรา 51 ถ้าสมาชิกพิเศษสภา หรือสภาผู้แทนถูกกักขังในระหว่างสอบสวนหรือพิจารณาอยู่ก่อนสมัยประชุม เมื่อถึงสมัยประชุม พนักงานสอบสวนหรือศาลแล้วแต่กรณีจะต้องสั่งปล่อย ถ้าหากสภาที่ผู้นั้นเป็นสมาชิกชื่อร้องขอ

คำสั่งปล่อยตามความในวาระก่อนให้มีผลบังคับตั้งแต่วันสั่งปล่อยจนถึงวันสุดท้ายแห่งสมัยประชุม

มาตรา 52 ร่างพระราชบัญญัติให้เสนอต่อสภาผู้แทนก่อน เมื่อสภาผู้แทนได้พิจารณาลงมติให้ใช้ได้แล้ว ให้นำเสนอต่อพิเศษสภา ถ้าพิเศษสภาลงมติเห็นชอบด้วยโดยไม่แก้ไขแล้ว ก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 20

ถ้าหากพฤษภาคมลงมติไม่เห็นชอบด้วย ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามพฤษภาคมแล้วก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันตกไป

ถ้าพฤษภาคมลงมติให้แก้ไขเพิ่มเติม ก็ให้ส่งร่างพระราชบัญญัตินั้นกลับคืนมาให้สภาผู้แทนพิจารณาใหม่ ถ้าสภาผู้แทนลงมติเห็นชอบตามที่พฤษภาคมแก้ไขเพิ่มเติมมาก็ให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 20

ถ้าหากสภาผู้แทนลงมติขึ้น ขึ้นตามเดิมในร่างพระราชบัญญัติที่ส่ง กลับคืนมาตามความในวรรคสอง หรือวรรคสาม ด้วยคะแนนเสียงมากกว่ากึ่งของจำนวนสมาชิกทั้งหมดแล้ว ก็ให้ถือว่าร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นอันได้รับความเห็นชอบจากรัฐสภา และให้ดำเนินการต่อไปตามความในมาตรา 20

มาตรา 53 ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงินนั้น จะเสนอได้โดยคณะรัฐมนตรีหรือโดยสมาชิกสภาผู้แทน ซึ่งมีนายกรัฐมนตรีรับรอง

ร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงินนั้น หมายความว่าร่างพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อความต่อไปนี้ทั้งหมด หรือแต่ข้อใดข้อหนึ่ง กล่าวคือ การสั่งขึ้นหรือยกเลิกหรือลดหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไข หรือผ่อน หรือวางระเบียบการบังคับอันเกี่ยวกับการภาษีหรืออากรหรือว่าด้วยเงินตรา การจัดสรร รั้ง รักษา หรือจ่ายเงินแผ่นดินหรือการกู้เงิน หรือการประกัน หรือการใช้เงินกู้

ในกรณีเป็นที่สงสัย ให้เป็นอำนาจของประธานแห่งสภาผู้แทนที่จะวินิจฉัยว่าร่างพระราชบัญญัติใดเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงินหรือไม่

มาตรา 54 ร่างพระราชบัญญัติที่สภาผู้แทนได้ลงมติให้ใช้ได้ และได้เสนอไปยังพฤษภาคมนั้น พฤษภาคมจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสามสิบวัน แต่ร่างพระราชบัญญัตินั้นเป็นร่างพระราชบัญญัติเกี่ยวกับทางการเงิน พฤษภาคมจะต้องพิจารณาและลงมติภายในกำหนดสิบห้าวัน

กำหนดวันดังกล่าวในวรรคก่อน ให้หมายถึงวันในสมัยประชุม และให้เริ่มนับแต่วันที่ร่างพระราชบัญญัตินั้นได้มาถึงพฤษภาคม

ถ้าพฤษภาคมไม่ได้พิจารณาและลงมติในร่างพระราชบัญญัติ ที่สภาผู้แทนส่งมาภายในกำหนดเวลาที่กล่าวในวรรคแรก ก็ให้ถือว่าพฤษภาคมได้ให้ความเห็นชอบในร่างพระราชบัญญัตินั้น

มาตรา 55 งบประมาณแผ่นดินประจำปี ต้อง คราขึ้นเป็นพระราชบัญญัติว่า
พระราชบัญญัติออกไม่ทันปีใหม่ ให้ใช้พระราชบัญญัติปีก่อนนั้นไปพลาง

มาตรา 56 พุทธสภาและสภาผู้แทน มีอำนาจควบคุมราชการแผ่นดินโดยบท
บัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 57 ในที่ประชุมของพุทธสภาหรือสภาผู้แทน สมาชิกทุกคนมีสิทธิตั้งกระทู้ถาม
รัฐมนตรีในข้อความใดๆอันเกี่ยวกับการงานในหน้าที่ได้ แต่รัฐมนตรี ย่อมมีสิทธิที่จะไม่ตอบ เมื่อ
เห็นว่าข้อความนั้นๆ ซึ่งไม่ควรเปิดเผยเพราะเกี่ยวกับความปลอดภัยหรือประโยชน์สำคัญของแผ่นดิน

มาตรา 58 การประชุมของพุทธสภาและสภาผู้แทน ย่อม เป็นการ เปิด เผยตามลักษณะที่
กำหนดไว้ในข้อบังคับของแต่ละสภา แต่หาถกคณะ รัฐมนตรีหรือสมาชิกของแต่ละสภาไม่ต่ำกว่า
ยี่สิบห้าคนร้องขอ ก็ให้ประชุมลับ

มาตรา 59 พุทธสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจเลือกสมาชิกในสภาตั้ง เป็นคณะ
กรรมาธิการสามัญ และมีอำนาจเลือกบุคคลที่เป็นสมาชิกหรือมิใช่ เป็นสมาชิกในสภาก็ตาม
เป็นคณะ กรรมาธิการวิสามัญ เพื่อกระทำกิจการหรือพิจารณาสอบสวนข้อความใดๆอันอยู่ในวง
งานของสภา แล้วรายงานต่อสภาคณะกรรมาธิการที่กล่าวนี้ ย่อมมีอำนาจเรียกบุคคลใดๆ
มาชี้แจงแสดงความเห็นในกิจการที่กระทำหรือพิจารณาอยู่นั้นได้

เอกสิทธิ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 42 นั้น ให้คุ้มครองถึงบุคคลที่กระทำหน้าที่ตาม
มาตรานี้ด้วย

มาตรา 60 การประชุมคณะกรรมาธิการตามมาตรา 59 นั้น ต้องมี
กรรมาธิการมาประชุมไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนจริง เป็นองค์ประชุมได้

มาตรา 61 พุทธสภาและสภาผู้แทนมีอำนาจตั้งข้อบังคับการประชุมและการปรึกษา
ของสภาเพื่อดำเนินการ ตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญนี้

ส่วนที่ 5

การประชุมร่วมกันของรัฐสภา

มาตรา 62 ในกรณีต่อไปนี้ ให้รัฐสภาประชุมร่วมกัน

- (1) การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติตามความในมาตรา 9
- (2) การสั่งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ตามความในมาตรา 10
- (3) การพิจาราร่างพระราชบัญญัติกันใหม่ตามความในมาตรา 21
- (4) การเลือกตั้งซ่อมสมาชิกวุฒิสภาตามความในมาตรา 26
- (5) พิธีเปิดประชุมรัฐสภาตามความในมาตรา 46
- (6) การลงมติความไว้วางใจในคณะรัฐมนตรีตามความในมาตรา 69
- (7) การให้ความยินยอมในการประกาศสงครามตามความในมาตรา 75
- (8) การให้ความเห็นชอบแก่งานสัญญาตามความในมาตรา 76
- (9) การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 85
- (10) การตีความในรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 86
- (11) การแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญตามความในมาตรา 89

มาตรา 63 ให้ประธานวุฒิสภาเป็นประธานของที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภาและให้ประธานสภาผู้แทนเป็นรองประธาน

มาตรา 64 ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้ใช้ข้อบังคับการประชุมและการปรึกษาของวุฒิสภาโดยอนุโลม

มาตรา 65 ในการประชุมร่วมกันของรัฐสภา ให้นำที่ใช้แก่สภาทั้งสองมาใช้โดยอนุโลม

ศูนย์วิทยุทรัพยากร

หมวด 4

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

อำนาจบริหาร

มาตรา 66 พระมหากษัตริย์ทรงตั้งรัฐมนตรีชั้นคณะหนึ่ง ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรีคนหนึ่ง และรัฐมนตรีอีกอย่างน้อยสิบคน อย่างมากสิบแปดคน

ในการตั้งนายกรัฐมนตรี ประธานวุฒิสภาและประธานสภาผู้แทนเป็นผู้ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ

รัฐมนตรีต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ

มาตรา 67 ให้คณะรัฐมนตรีมีอำนาจหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน

มาตรา 68 รัฐมนตรีผู้มีได้เป็นสมาชิกย่อมมีสิทธิไปประชุมและแถลงข้อเท็จจริงหรือแสดงความเห็นในพจนานุกรมสภา สภาผู้แทน หรือในที่ประชุมร่วมกันของรัฐสภา แต่ไม่มีสิทธิออกเสียงลงคะแนน

เอกสิทธิ์บัญญัติไว้ในมาตรา 42 นั้น ให้นำมาใช้โดยอนุโลม

มาตรา 69 ในการดำเนินนโยบายบริหารราชการแผ่นดิน คณะรัฐมนตรีต้องได้รับความไว้วางใจของรัฐสภา

รัฐมนตรีผู้ได้รับแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวง ต้องรับผิดชอบในหน้าที่ของ ตนต่อรัฐสภา ในทางรัฐธรรมนูญ และรัฐมนตรีทุกคนจะได้รับการแต่งตั้งให้ว่าการกระทรวงหรือไม่ก็ตาม ต้องรับผิดชอบร่วมกันในนโยบายทั่วไปของ คณะรัฐมนตรี

มาตรา 70 รัฐมนตรีทั้งคณะ ต้องออกจากตำแหน่ง เมื่อสภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจในคณะ ตามมาตรา 34 หรือรัฐสภาไม่ให้ความไว้วางใจตามมาตรา 69 หรือเมื่อสภาผู้แทนชุดที่มีส่วน ให้ความไว้วางใจแก่คณะรัฐมนตรีในขณะ เข้ารับหน้าที่นั้นสิ้นสุดลง ในการตั้งกล่าวนี้และในกรณีที่ คณะรัฐมนตรีลาออกจากตำแหน่งของ คณะรัฐมนตรีที่ออกนั้นต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินงาน ไปจนกว่าจะได้ตั้ง คณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา 71 ความเป็นรัฐมนตรีจะ สิ้นสุดลง เฉพาะตัวโดย

- (1) ตาย
- (2) ลาออก
- (3) ขาดคุณสมบัติตามความในมาตรา 27 (4) มาตรา 33 (4)
- (4) สภาผู้แทนลงมติไม่ไว้วางใจ

มาตรา 72 ในเหตุฉุกเฉินที่มีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัย สาธารณะ หรือป้องกันภัยพิบัติสาธารณะ และจะ เรียกประชุมรัฐสภาให้ทันทั่วถึงมิได้ก็ดี หรือ เมื่อกรณี เช่นว่านั้นเกิดขึ้นในระหว่าง สภาผู้แทนถูกยุบก็ดี พระมหากษัตริย์จะทรง ตราพระราชกำหนด ให้ใช้บังคับตั้ง เช่นพระราชบัญญัติก็ได้

ในการประชุมรัฐสภาในคราวต่อไป ให้นำพระราชกำหนดนั้น เสนอต่อรัฐสภา ถ้า รัฐสภาอนุมัติแล้ว พระราชกำหนดนั้นก็ เป็นพระราชบัญญัติต่อไป ถ้ารัฐสภาไม่อนุมัติพระราชกำหนด

นั้นก็เป็นอันตกไป แต่ทั้งนี้ไม่กระทบถึงกิจการที่ได้เป็นไปในระหว่างที่ใช้พระราชกำหนดนั้น
คำอนุมัติและไม่อนุมัติให้ทำเป็นพระราชบัญญัติ

มาตรา 73 ในระหว่างสมัยประชุม ถ้าคณะรัฐมนตรีเห็นว่าร่างพระราชบัญญัติ
ที่เกี่ยวข้องด้วยภาษีอากร หรือเงินตราฉบับใด จะต้องได้รับการพิจารณาโดยด่วนและลับเพื่อ
รักษาประโยชน์ของแผ่นดิน จะถวายคำแนะนำต่อพระมหากษัตริย์เพื่อทรงตราเป็นพระราชกำหนด
ให้ใช้บังคับตั้งพระราชบัญญัติก็ได้

พระราชกำหนดที่ได้ตราขึ้นตามความในวรรคก่อน จะต้องนำเสนอต่อรัฐสภาภายใน
สอง วันนับแต่วันประกาศใช้ และให้นำความในวรรคสองและวรรคสามแห่งมาตรา 72 มาใช้
บังคับโดยอนุโลม

มาตรา 74 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศให้ใช้กฎ
อัยการศึกตามลักษณะและวิธีการตามกฎหมายว่าด้วยกฎอัยการศึก

มาตรา 75 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการประกาศสงคราม
เมื่อได้รับความยินยอมของรัฐสภาแล้ว

มติให้ความยินยอมของสภา ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่าสองในสามของจำนวนสมาชิก
ทั้ง สอง สภา

มาตรา 76 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการทำหนังสือสัญญา
สันติภาพสงบศึก และทำหนังสือสัญญาอื่นกับนานาประเทศ

หนังสือสัญญาใดมีบทเปลี่ยนแปลงอาณาเขตไทย หรือจะต้องออกพระราชบัญญัติเพื่อ
ให้การเป็นไปตามสัญญา ต้องได้รับความเห็นชอบของรัฐสภา

มาตรา 77 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการพระราชทานอภัยโทษ

มาตรา 78 พระมหากษัตริย์ทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจ ในการตราพระราชกฤษฎีกา
โดยไม่ขัดต่อกฎหมาย

มาตรา 79 ภายใต้นบังคับแห่งมาตรา 48 และมาตรา 66 บทกฎหมาย
พระราชหัตถเลขาและพระบรมราชโองการใดอันเกี่ยวข้องกับราชการแผ่นดิน ต้องมีรัฐมนตรีคนหนึ่ง
ลงนามรับสนองพระบรมราชโองการ เป็นผู้รับผิดชอบ

หมวด 5อำนาจตุลาการ

มาตรา 80 การพิจารณาพิพากษาอรรถคดี เป็นอำนาจของศาลโดยเฉพาะซึ่งจะต้องคำนึงตามกฎหมายและในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์

มาตรา 81 บรรดาศาลทั้งหลายจัดตั้งขึ้นได้แต่โดยพระราชบัญญัติ

มาตรา 82 การตั้งศาลขึ้นใหม่ เพื่อพิจารณาพิพากษาคดีใดคดีหนึ่ง หรือที่มีข้อหาฐานใดฐานหนึ่ง โดยเฉพาะแผนศาลธรรมดาที่มีตามกฎหมาย สำหรับพิจารณาพิพากษาคดีนั้นๆ จะกระทำมิได้

มาตรา 83 ผู้พิพากษาย่อมมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

มาตรา 84 การแต่งตั้ง การเลื่อนตำแหน่ง การเลื่อนเงินเดือน การย้ายและการถอดถอนผู้พิพากษา จะต้องได้รับความเห็นชอบของคณะกรรมการตุลาการตามกฎหมายว่าด้วยระเบียบข้าราชการฝ่ายตุลาการ

หมวด 6การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ

มาตรา 85 รัฐธรรมนูญนี้จะแก้ไขเพิ่มเติมได้แต่โดยเงื่อนไขต่อไปนี้

(1) ผู้ขอแก้ไขเพิ่มเติมต้องมาจากคณะรัฐมนตรี หรือมาจากสมาชิกสภาผู้แทนซึ่งต้องมีจำนวนไม่ต่ำกว่าหนึ่งในสี่ของจำนวนสมาชิกทั้งหมด

(2) ผู้ขอแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ให้รัฐสภาพิจารณาร่วมกันเป็นสามวาระ

(3) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่หนึ่งขึ้นรับหลักการ ให้ใช้วิธีเรียกชื่อ และต้องมีเสียงเห็นชอบด้วยารแก้ไขเพิ่มเติมไม่น้อยกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

(4) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สอง ขึ้นพิจารณาเรียงลำดับมาตรา ซึ่งมีคำเสนอแก้ไขแปรญัติ หรือซึ่งมีการแก้ไขโดยคณะกรรมการ ให้ถือเอาเสียงข้างมาก

เป็นประมาณ

(5) เมื่อการพิจารณาวาระที่สองเสร็จสิ้นแล้วให้รอไว้สิบห้าวัน เมื่อพ้นกำหนดแล้ว
 ต้องนำเสนอรัฐสภา เพื่อพิจารณาในวาระที่สามต่อไป

(6) การออกเสียงลงคะแนนในวาระที่สามขั้นสุดท้าย ให้ใช้วิธีเรียกชื่อและต้องมี
 มีเสียงเห็นชอบด้วยในการที่จะให้ออกใช้เป็นกฎหมายไม่ต่ำกว่าสองในสามแห่งจำนวนสมาชิก
 ทั้งสองสภา

(7) เมื่อการออกเสียงลงมติได้เป็นไปตามที่กล่าวข้างบนนี้แล้ว จึงให้ดำเนินการ
 ต่อไปตามความในมาตรา 20

หมวด 7

บทสุดท้าย

มาตรา 86 ภายใต้บังคับมาตรา 88 รัฐสภาทรงไว้ซึ่งสิทธิเด็ดขาดในการตีความ
 แห่งรัฐธรรมนูญนี้

มติในการตีความแห่งรัฐธรรมนูญนี้ ต้องมีเสียงไม่ต่ำกว่ากึ่งจำนวนสมาชิกทั้งสองสภา

มาตรา 87 บทบัญญัติแห่งกฎหมายใดมีข้อความแย้งหรือขัดต่อรัฐธรรมนูญนี้
 บทบัญญัตินั้นเป็นอันใช้บังคับไม่ได้

มาตรา 88 ในการที่ศาลจะใช้บทกฎหมายบังคับแก่คดีใด ถ้าศาลเห็นว่าบทกฎหมาย
 นั้นต้องด้วยบทบัญญัติมาตรา 87 ก็ให้ศาลรอการพิจารณาคดีนั้นไว้ชั่วคราว แล้วรายงานความ
 เห็นเช่นนั้นตามทางการไปยังคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ เพื่อพิจารณาวินิจฉัย เมื่อคณะ-
 ตุลาการรัฐธรรมนูญพิจารณาวินิจฉัยแล้ว ให้แจ้งให้ศาลทราบ

คำวินิจฉัยของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญให้ถือเป็นเด็ดขาด และให้ศาลปฏิบัติตามนั้น

มาตรา 89 คณะตุลาการรัฐธรรมนูญประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ ซึ่งรัฐสภาแต่งตั้งขึ้น
 เป็นประธานตุลาการคนหนึ่ง และตุลาการอีกสิบสี่คน

ให้มีการแต่งตั้งคณะตุลาการรัฐธรรมนูญใหม่ทุกครั้ง เมื่อได้มีการเลือกตั้งสมาชิก-
 สภาผู้แทน เพราะเหตุที่สภาผู้แทนหมดอายุ หรือถูกยุบ

วิธีพิจารณาของคณะตุลาการรัฐธรรมนูญ ให้เป็นไปตามกฎหมายว่าด้วยการนี้

บทเฉพาะกาล

มาตรา 90 ในวาระเริ่มแรก พุทธสภาประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งองค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภาเป็นผู้เลือกตั้ง ภายในกำหนดสิบห้าวันนับแต่วันที่ใช้รัฐธรรมนูญ

องค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภา ประกอบด้วยผู้เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรที่อยู่ในวันสุดท้ายก่อนใช้รัฐธรรมนูญ

ผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้ง ต้องมีคุณสมบัติเช่นเดียวกับผู้มีสิทธิสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 โดยยกเว้นข้อห้ามตามมาตรา 11 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย-

พุทธศักราช 2475 แต่อย่างน้อยผู้สมัครรับเลือกตั้งต้องไม่เป็นข้าราชการประจำ มีอายุไม่ต่ำกว่าสามสิบห้าปีและมีวิพ ษฐานะไม่ต่ำกว่าปริญญาตรีหรือเทียบเท่ามาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าปี หรือเคยดำรงตำแหน่งทางราชการมาแล้วไม่ต่ำกว่าห้าหน้ากองหรือเทียบเท่า หรือเคยเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรมาแล้ว

ให้ผู้สมัครรับเลือกตั้ง ผู้สมัครรับเลือกตั้งด้วยตนเอง ต่อเลขาธิการองค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภาภายในสิบสองวัน นับแต่วันที่ใช้รัฐธรรมนูญ

วิธีการเลือกตั้งในองค์การเลือกตั้งสมาชิกพุทธสภากำหนดขึ้น

มาตรา 91 ในวาระเริ่มแรก สภาผู้แทนประกอบด้วยสมาชิก ซึ่งราษฎรเลือกตั้ง ตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2488 ลงวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2488 และให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มจำนวนขึ้นอีก โดยถือเกณฑ์จำนวนราษฎรหนึ่งแสนคนต่อสมาชิกสภาผู้แทนหนึ่งคน ถ้าในเขตจังหวัดใดมีจำนวนราษฎรตามผลการสำรวจสำมะโนครัวครั้งสุดท้ายเกินกว่าหนึ่งแสนคนให้จังหวัดนั้นมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นอีกหนึ่งคนต่อจำนวนราษฎรทุกหนึ่งแสนคน เศษของหนึ่งแสน ถ้าถึงกึ่งหรือกว่าให้นับเป็นหนึ่งแสน

เมื่อถือเกณฑ์จำนวนสมาชิกสภาผู้แทนในเขตจังหวัดหนึ่งๆตามความในวรรคก่อน ถ้าในเขตจังหวัดใดจะมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นจากจำนวนที่ได้มีการเลือกตั้ง ตามพระราชกฤษฎีกาดำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2488 ลงวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2488 แล้ว ก็ให้ดำเนินการเลือกตั้งเฉพาะจำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่านั้น

ให้มีการแบ่งเขตเลือกตั้งในจังหวัดหนึ่งๆซึ่งมีจำนวนสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เพิ่มขึ้น

กว่าหนึ่งคน ให้มีจำนวนราษฎรใกล้เคียงกันเท่าที่จะแบ่งได้

คุณสมบัติของผู้เลือกตั้งและผู้สมัครรับเลือกตั้งอีกทั้งหลักเกณฑ์และวิธีการเลือกตั้ง ให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการเลือกตั้ง พุทธศักราช 2475 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2479 โดยยกเว้นข้อห้ามตามมาตรา 11 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2475

มาตรา 92 ให้ดำเนินการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนเพิ่มขึ้นตามความในมาตรา 91 ให้เสร็จสิ้นภายในกำหนดเก้าสิบวันนับแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้

มาตรา 93 ให้เริ่มนับอายุสภาผู้แทนตั้งแต่วันใช้รัฐธรรมนูญนี้ และให้ถือว่าสภาผู้แทนมีจำนวนสมาชิกเต็มตามที่ได้เลือกตั้งเพิ่มขึ้นในวันครบสิบห้าวันนับแต่วันเลือกตั้ง

มาตรา 94 ก่อนที่สภาผู้แทนจะมีจำนวนสมาชิกเต็มตามที่ได้เลือกตั้งเพิ่มขึ้น รัฐสภาประกอบด้วยคณะสภาตามความในมาตรา 90 และสภาผู้แทนซึ่งประกอบด้วยสมาชิกที่ได้รับเลือกตั้งตามพระราชกฤษฎีกาคำเนินการเลือกตั้งผู้แทนราษฎร พุทธศักราช 2488 ลงวันที่ 26 ตุลาคม พุทธศักราช 2488

มาตรา 95 ให้คณะรัฐมนตรีซึ่งบริหารราชการแผ่นดินอยู่ก่อนวันใช้รัฐธรรมนูญนี้ อยู่ในตำแหน่งเพื่อดำเนินการไปจนกว่าจะได้ตั้งคณะรัฐมนตรีขึ้นใหม่

มาตรา 96 ถ้ามีความจำเป็นรีบด่วนในอันจะรักษาความปลอดภัยกับสาธารณะหรือ ป้องกันภัยพิบัติสาธารณะในระหว่างเวลาที่คณะรัฐมนตรีต้องอยู่ในตำแหน่ง เพื่อดำเนินการตาม ความในมาตรา 95 พระมหากษัตริย์จะทรงตราพระราชกำหนดให้ใช้บังคับตั้ง เช่น พระราชบัญญัติก็ได้

ให้นำความในวรรคสองและวรรคสามแห่งมาตรา 72 มาใช้บังคับแก่กรณีดังกล่าว ในวรรคก่อนโดยอนุโลม¹

¹"รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489", ราชกิจจานุเบกษา แผนกกฤษฎีกา เล่ม 63 ตอนที่ 30 (10 พฤษภาคม 2489).

ประวัติผู้เขียน

นายดำรงค์ อัมวิเศษ เกิดเมื่อวันที่ 2 สิงหาคม 2505 ที่อำเภอชะงาชาก จังหวัดลพบุรี สำเร็จการศึกษาในระดับเตรียมอุดมศึกษาจากโรงเรียนราชินีวิทยาลัย จังหวัดนครราชสีมา ในขณะที่ศึกษาอยู่นั้นปีสุดท้ายนั้น ได้รับการคัดเลือกเป็นนักเรียนที่มีผลการศึกษาคดีเด่นให้สอบคัดเลือกเข้าศึกษาต่อในภาควิชาภาษาอังกฤษ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

อย่างไรก็ตามที่สุดแล้ว ได้ตัดสินใจเข้าศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่มหาวิทยาลัยรามคำแหง โดยใช้เวลา 3 ปีการศึกษา (2523-2525) เข้าศึกษาและสำเร็จในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตร์ ซึ่งการเข้าเรียนในสถาบันนี้หลายคนอาจคิดว่าเป็นความผิดหวังของผู้ที่สอบคัดเลือกเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยปทุมธานี แต่สำหรับผู้เขียนแล้วมิได้มีความรู้สึกเช่นนั้นแต่ประการใด เพราะชีวิตนี้รู้สึกว่ามีหวังอยู่ประการเดียว นั่นคือ ฝันที่จะเกิดมาเป็นคนไทย ฝันที่จะเกิดมาเป็นพลเมืองของรัฐประชาชาติไทย ซึ่งเป็นสังคมที่มีการแบ่งแยกพลเมืองเป็นชั้นหนึ่งและชั้นสอง เป็นสังคมที่มีการผูกขาดในตัวบุคคลและสถาบันที่เป็นผู้รับผิดชอบในการบริหารประเทศ (ความรับผิดชอบตามนี้หมายถึงเป็นการรับผิดชอบต่อกลุ่มบุคคล มิได้หมายถึงการรับผิดชอบต่อวงชนอันเป็นองค์อธิปัตย์) เป็นสังคมที่ความคิดระหว่างเด็กกับผู้ใหญ่มิได้แสดงความแตกต่างอย่างเด่นชัด การเลื่อนชั้นขึ้นทางสังคมต้อง "ซเลียร์" เป็นหลัก ผู้นำรัฐบาลวางตัวอยู่เหนือความขัดแย้งของสังคม ฯลฯ

ผู้เขียนมิได้วิตกกังวลในเรื่องการเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยใดๆ เพราะเมื่อพิจารณาอย่างแท้จริงแล้วจะเห็นว่า การเรียนการสอนในทุกมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะในระดับรัฐศาสตร์ ซึ่งเป็นคณะที่ผู้เขียนเข้ารับการศึกษานั้น ต่างก็ปลูกฝังความคิดมึตๆ ให้แก่นักศึกษาไปในลักษณะเดียวกัน ตัวอย่างง่ายๆ เช่นในเรื่องการเมืองคืออะไร ทุกคนรับรู้ว่าการเมืองคือเรื่องของการแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมให้แก่มวลสมาชิกของประชาคม โดยผู้มีอำนาจหน้าที่ และผลของการแบ่งสรรนั้นย่อมผูกพันสมาชิกของประชาคม เหล่านี้จะมีประโยชน์อันใดในเมื่อสภาพความเป็นจริงของรัฐประชาชาติไทย อันเป็นสถานที่ตั้งของบรรดาสถาบันที่ดำเนินการปลูกฝังความคิดดังกล่าว การเมืองกลับกลายเป็นเรื่องของการแบ่งสรรสิ่งที่มีคุณค่าในสังคมให้แก่

กลุ่มชนชั้นผู้ปกครอง โดยผู้มีกำลังอำนาจ และผลของการแบ่งสรรนั้นผูกพันแต่เฉพาะกลุ่มผู้ได้รับบริการแบ่งสรรเท่านั้น เมื่อภาคทฤษฎีกับภาคปฏิบัติมีความเบี่ยงเบนกันเช่นนี้จะยังมีความแตกต่างในสิ่งใดเล่าระหว่างผู้เขียนที่สำเร็จการศึกษาในมหาวิทยาลัยเปิดกับเพื่อนๆที่สำเร็จการศึกษาในมหาวิทยาลัยปิด โดยเฉพาะในคณะรัฐศาสตร์ผู้เขียนยังมองไม่เห็นถึงความแตกต่างในประการทั้งปวง ด้วยเหตุผลที่กล่าวยกมา ผู้เขียนจึงมิได้มีความรู้สึกผิดหวังที่เข้าศึกษาและสำเร็จจากมหาวิทยาลัยรามคำแหง ดังที่ทุกคนมีแนวโน้มว่าจะเข้าใจไปในแนวทางเช่นว่านั้น และขอยืนยันในความคิดหลักว่า ผิดหวังที่เกิดมาเป็นคนโท ย่อมอย่างไม่เปลี่ยนแปลง

เมื่อผู้เขียนศึกษาอยู่ในปีสุดท้าย (มหาวิทยาลัยรามคำแหง) ได้เข้าร่วมทำกิจกรรมของนิสิต-นักศึกษาในมหาวิทยาลัย กล่าวคือ ได้รับการแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งรองเลขาธิการพรรคนักศึกษากลุ่มแนวคิดก้าวหน้า ซึ่งได้เน้นบทบาทในการดำเนินการสอดประสานกับนโยบายของพรรคการเมืองนอกมหาวิทยาลัย ทำหน้าที่สุดถึงกับได้รับการเสนอทุนให้เข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยเคียฟ สาธารณรัฐยูเครน สภภาพสาธารณรัฐสังคมนิยมโซเวียต ด้วยเหตุผลบางประการ ที่สำคัญคือรัฐบาลไทยมิได้รับรู้ในเรื่องทุนดังกล่าว ผู้รับทุนจะไปศึกษาได้ก็แต่โดยการหลบหนีออกนอกประเทศ ผู้เขียนจึงสลະสิทธิ์ ใดๆก็ตามภายหลังจากที่ได้รับการกระทบกระเทือนทางร่างกายอย่างหนักจากการร่วมทำกิจกรรมดังกล่าว จึงยินยอมละทิ้งบทบาทในมหาวิทยาลัย และได้สอบคัดเลือกเข้าเป็นนิสิตนักศึกษามหาวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในที่สุด

